

פרשת בראשית – רביעי

(כב) וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים
הֵן הָאָדָם הָיָה בְּאַחֵר מִמֶּנּוּ
לְדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה | פֶּן־
יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ
הַחַיִּים וְאָכַל וַחַי לְעַלְמִם:

כב וַאֲמַר יי אֱלֹהִים,
הָאָדָם הָיָה יְחִידָא
בְּעָלְמָא מִנֵּיהּ, לְמַדַּע,
טב ורע; וּכְעַן דְּלִמָּא
יִשְׁיַט יִדְיָהּ, וְיִסֵּב אָף
מֵאִילָן חַיָּא, וְיִיכּוּל,
וְיִחַי לְעַלְמִם.

רש"י < הָיָה בְּאַחֵר מִמֶּנּוּ. הָרִי הוּא יְחִיד בְּתַחְתּוֹנִים כְּמוֹ שְׁאֵנִי
יְחִיד בְּעָלְיוֹנִים וּמָה הִיא יְחִידָתוֹ לְדַעַת טוֹב וָרָע מִה שְׁאֵין כֵּן
בְּבִהְמָה וְחַיָּה: וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וּגּו'. וּמִשְׁיַחִיָּה לְעוֹלָם הָרִי
הוּא קָרֹב לַהֲטָעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו וְלֹאמַר אָף הוּא אֱלֹהִהּ. וְיֵשׁ
מִדְּרָשִׁי אֲגֻדָּה אָבֵל אֵין מִיּוֹשְׁבֵין עַל פְּשׁוּטוֹ:

(כג) וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים
מִגֹּן־עֵדֶן לְעִבֹד אֶת־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:

כג וּשְׁלַחִיָּה יי אֱלֹהִים,
מִגֹּנְתָא דְּעֵדֶן, לְמַפְלַח,
בְּאַרְעָא, דְּאַתְבָּרִי,
מִתְמַן.

(כד) וַיִּגְרֶשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֹּן
מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרוֹבִים
וְאֵת לֶהֱט הַחֶרֶב הַמַּתְּהַפֶּכֶת
לְשֹׁמֵר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:

כד וְתִרְיָךְ, יֵת אָדָם;
וְאַשְׁרֵי מִלְּקַדְמִין
לְגֹנְתָא דְּעֵדֶן יֵת
כְּרוֹבִיא, וְיֵת שְׁנֵן חֶרֶב
דְּמַתְהַפֵּכָא, לְמַטֵּר, יֵת
אוֹרַח אֵילָן חַיָּא.

(ס) ד' וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה
אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן
וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־
יְהוָה:

א וְאָדָם, יָדַע יֵת חַוָּה
אִתְתִּיהּ; וְעַדִּיאַת,
וַיִּלְדֵת יֵת קַיִן, וְאָמַרְתָּ,
קָנִיתִי גִבּוֹרָא מִן קָדָם יי.

רש"י < וְהָאָדָם יָדַע. כָּכָר קוֹדֶם הָעוֹנֵן שֶׁל מַעַלָּה קוֹדֶם שְׁחָטָא
וְנִטְרָד מִגֵּן עֵדֶן: וְכֵן הִתְרִיז וְהִלִּידָה שְׁאָם כְּתָב וַיְדַע אָדָם
נִשְׁמַע שְׁלֹאֲחַר שְׁנִטְרָד הָיוּ לוֹ בָּנִים: קַיִן. עַל שֵׁם קָנִיתִי: אֵת
ה'. כְּמוֹ עַם ה' כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי לְבָדוֹ בְּרָאֲנוּ אָבֵל
בְּזֶה שְׁתַּפִּים אֲנוּ עִמּוֹ: אֵת קַיִן אֵת אַחִיו אֵת הָבֶל. שְׁלֹשׁ אֲתִים
רַבּוּיִים הֵם מִלְּמַד שְׁתֹּאוּמָּה נולדה עִם קַיִן וְעִם הָבֶל נולדו
שְׁנַיִם לְכָד נֹאמַר וַתּוֹסֶף (בְּרֵאשִׁית רַבָּה):

(ז) וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו
אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הָבֶל רֹעֵה
צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:

ז וְאוֹסִיפֵת לְמִילַד, יֵת
אַחִיהִי יֵת הָבֶל; וְהָיָה
הָבֶל, רֹעֵי עֵנָא, וְקַיִן,
הָיָה פֹלַח בְּאַרְעָא.

רש"י < רֹעֵה צֹאן. לְפִי שְׁנֵתְקַלְלָה הָאֲדָמָה פֶּרֶשׁ לוֹ מִעֲבוֹדָתָהּ:

(ח) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן
מִפְרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:

ח וְהָבֶל אִיתִי אָף
הוּא מִפְּכִירֵי עֵנִיָּה,
וּמִשְׁמִינֵיהוֹן; וְהָיָה
רַעְוָא מִן קָדָם יי, בְּהָבֶל
וּבְקָרְבָנִיהּ.

רש"י < וַיִּשַׁע. וַיִּפֶּן. וְכֵן וְאֵל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה לֹא פָנָה. וְכֵן וְאֵל
יִשַּׁעוֹ אֵל יִפְנוֹ. וְכֵן שָׁעָה מִעָלָיו. פָּנָה מִעָלָיו: וַיִּשַׁע. יָרְדָה אֵשׁ
וְלַחֲכָה מִנְחָתוֹ:

(ט) וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא
שָׁעָה וַיַּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ
פָּנָיו:

ט וּבְקַיִן וּבְקָרְבָנִיהּ, לֹא
הָיָה רַעְוָא; וַתִּקְרֵף לְקַיִן
לְחֻדָּא, וְאַתְכַּבִּישׁוּ
אַפּוֹהִי.

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה
חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:

י וַאֲמַר יי, לְקַיִן:
לָמָּא תִקְרִיף לָךְ, וְלִמָּא
אַתְכַּבִּישׁוּ אַפָּךְ.

(י) הָלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת
וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתַּח
חַטָּאת רִבִּץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ
וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:

י הָלֹא אִם תּוֹטִיב
עוֹבְדָךְ, יִשְׁתַּבֵּיךְ לָךְ,
וְאִם לֹא תּוֹטִיב עוֹבְדָךְ,
לְיוֹם דִּינָא חֲטָאָךְ
נִטֵּר; עֲתִיד לְאַתְפָּרַעַא
מִנָּךְ, אִם לֹא תִתּוֹב,
וְאִם תִּתּוֹב, יִשְׁתַּבֵּיךְ
לָךְ.

רש"י < הָלֹא אִם תֵּיטִיב. כְּתַרְגוּמוֹ
פְּרוּשׁוֹ: לִפְתַּח חַטָּאת רִוּבִץ. לִפְתַּח
קִבְרָךְ חֲטָאָתְךָ שְׁמור: וְאֵלֶיךָ
תִּשְׁוֹקְתּוּ. שֶׁל חַטָּאת הוּא יִצֵּר הָרַע תָּמִיד שׁוֹקֵק וּמִתְאַנֶּה
לְהַכְשִׁילָךְ: וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ. אִם תִּרְצֶה תִּתְּגַבֵּר עָלָיו:

(י) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו
וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקֶּם
קַיִן אֶל־הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

י וַאֲמַר קַיִן, נִכְנַס עִמּוֹ בְּדַבְּרֵי
רִיב וּמִצָּה לְהַתְעוּלָל עָלָיו לְהַרְגּוֹ וַיֵּשׁ
בְּזֶה מִדְּרָשִׁי אֲגֻדָּה אָף
זֶה יִשׁוּבּוֹ שֶׁל מִקְרָא:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אִי
הָבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי
הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:

י אִי הָבֶל אָחִיךָ. לְהַפְנִס עִמּוֹ בְּדַבְּרֵי
וַיֹּאמֶר אֲנִי הָרַגְתִּיו וְחֲטָאתִי לָךְ: לֹא יָדַעְתִּי. נַעֲשֶׂה כְּגוֹבַב דַּעַת
הָעֲלִיּוֹנָה: הַשּׁוֹמֵר אָחִי. לְשׁוֹן תִּימָה הוּא וְכֵן כָּל ה"א הַנִּקְוָדָה
בְּחֻטָּף פִּתְחַ:

(י) וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל
דְּמִי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־
הָאֲדָמָה:

י וַאֲמַר, מָא עֲבַדְתָּא;
קָל דִּם זִרְעִין דַּעַתִּידִין
לְמַפֵּק מִן אַחוּךְ, קִבְלָן
קָדְמִי מִן אַרְעָא.

רש"י < דְּמִי אָחִיךָ. דְּמוֹ וְדָם זִרְעִיּוֹתָיו. דְּבָר אַחֵר שֶׁעָשָׂה בּוֹ פִּצְעִים
הַרְבֵּה שְׁלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכֵן נִפְשׁוֹ יוֹצֵאָה: מִן הָאֲדָמָה. יוֹתֵר
מִמָּה שְׁנֵתְקַלְלָה הִיא כָּכָר בַּעֲוֹנָהּ וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָה לְחֲטוֹא:

(יא) וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־
פִּיהָ לְקַחַת אֶת־דְּמִי אָחִיךָ
מִיָּדְךָ:

יא וְכַעַן, לִיט אַתָּה, מִן
אַרְעָא דַּפְתַּחְתָּ יֵת
פִּמָּה, וְקִבַּילְתָּ יֵת דְּמָא
דְּאַחוּךְ מִן יָדְךָ.

רש"י < אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמִי אָחִיךָ וּגּו'. וְהִנֵּנִי
מוֹסִיף לָהּ קָלְלָה אֲצַלָךְ לֹא תוֹסֶף תֵּת כְּחָה (ס"א חֶבֶל דְּבוּר אֶחָד מִמֶּן
הָאֲדָמָה עַד כְּאֵן):

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה
לֹא־תִסַּף תֵּת־כֹּחָהּ לָךְ נַעַ
וְגַד תַּחֲיָהּ בְּאַרְצְךָ:

יב אֲרִי תִפְלַח בְּאַרְעָא,
לֹא תוֹסִיף לְמַתֵּן חֵילָה
לָךְ; מִטְּלָטֵל וְגַלִּי, תַּחֲיִי
בְּאַרְעָא.

רש"י < נַע וְגַד. אֵין לָךְ רִשּׁוֹת לְדוֹר בְּמָקוֹם אֶחָד:

(יג) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל
עוֹנִי מִנֹּשָׂא:

יג וַאֲמַר קַיִן, קָדָם יי:
סְגִי חוֹבִי, מִלְּמַשְׁבָּק.

רש"י < גְּדוֹל עוֹנִי מִנֹּשָׂא. בְּתַמִּיָּה אַתָּה טוֹעֵן עָלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
וְעוֹנִי אִי אֲפָשֶׁר לְטַעוֹן:

(יד) הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתֵּר
וְהָיִיתִי נַעַ וְגַד בְּאַרְצִי וְהָיָה
כָּל־מִצְאֵי יַהֲרָגֵנִי:

יד הָא תִּרְכִּיתָא יִתִּי וּמָא
דִּין, מֵעַל אֲפִי אַרְעָא,
וּמִן קְדָמְךָ, לִית אֲפָשֶׁר
לְאַטְמָרָא; וְאִיהִי
מִטְּלָטֵל וְגַלִּי, בְּאַרְעָא,
וְיַחֲיִי כָּל דִּישְׁכַּחְנִי,
יִקְטֹלֵנִי.

(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־
הוֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יִקָּם וַיִּשֶׁם
יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי
הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ:

טו וַאֲמַר לִיָּהּ יי,
לְכִין כָּל קְטוּלִיא
קַיִן, לְשִׁבְעָא דִּירִין,
יִתְפָּרַע מִנֵּיהּ; וְשׁוּי
יי לְקַיִן אַתָּא, בְּדִיל
דְּלֹא לְמַקְטֵל יִתִּיה כָּל
דִּישְׁכַּחְנִיהּ.

רש"י < לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן. זֶה אֶחָד
מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּצְרוּ דְּבָרֵיהֶם
וְרַמְזוֹ וְלֹא פֶרֶשׁוֹ. לָכֵן כָּל הוֹרֵג קַיִן לְשׁוֹן גְּעָרָה כַּה יַעֲשֶׂה לוֹ
כָּךְ וְכָךְ עוֹנָשׁוֹ וְלֹא פֶרֶשׁ עוֹנָשׁוֹ: שִׁבְעָתַיִם יוֹקָם. אֵינִי רוֹצֶה
לְהַנָּקָם מִקֵּץ עַכְשָׁיו לְסוּף שִׁבְעָה דּוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נִקְמָתִי
מִמֶּנּוּ שֶׁיַּעֲמֹד לְמֶךְ מִבְּנֵי בְנָיו וַיַּהַרְגוּהוּ וְסוּף הַמִּקְרָא שְׁאֵמַר
שִׁבְעָתַיִם יוֹקָם וְהִיא נִקְמַת הָבֶל מִקֵּץ לְמַדְנֵה שְׁתַּחֲלֹת מִקְרָא
לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא שְׁלֹא תִהְיֶה מְזִיקָתוֹ וְכִיּוּצָא בּוֹ וַיֹּאמֶר
דּוֹד כָּל מַכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע בְּצַנּוֹר (שְׂמוּאֵל ב' ה') וְלֹא פֶרֶשׁ מַה יַּעֲשֶׂה
לוֹ אָבֵל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרָמֵז כָּל מַכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַּע בְּצַנּוֹר וַיִּקְרַב
אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ וְאֵת הָעוֹרִים וּגּו'. וְגַם אוֹתָם יָכָה עַל אֲשֶׁר
אָמְרוּ הָעוֹר וְהַפֶּסֶח לֹא יָבֵא אֶל תוֹךְ הַבֵּית הַמַּכָּה אֶת אֱלוֹ אֲנִי
אֲעַשְׂנֻה רֹאשׁ וְיִשָּׁר כָּאֵן קֶצֶר דְּבָרָיו וּבְדַבְּרֵי הַיָּמִים פֶּרֶשׁ יִהְיֶה
לְרֹאשׁ וּלְשָׁר: וַיִּשֶׁם ה' לְקַיִן אוֹת. חֶקֶק לוֹ אוֹת מִשְׁמוֹ בְּמִצְחוֹ
(ס"א כָּל מוֹצְאֵי יַהֲרָגֵנִי הַכְּהֻמוֹת וְהַחַיּוֹת אָבֵל בְּנֵי אָדָם עֲדוֹן לֹא הָיוּ שׂוֹרָא מִקָּם וְכִּי אָבִיו
וְאִמּוֹ וּמִקָּם לֹא הָיָה יָרָא שִׁיְהַרְגוּהוּ אֲלֵא אָמַר עַד עַכְשָׁיו הָיָה פְּחָדִי עַל כָּל הַחַיּוֹת כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב וּמִדּוֹרְכֵם וּגּו'. וְעַכְשָׁיו בְּשִׁבְלִי עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וַיַּהַרְגוּהוּ מִיָּד וַיִּשֶׁם ה'
לְקַיִן אוֹת הַחַיּוֹר מוֹרָאוֹ עַל הַכָּל):

(טז) וַיִּזְרַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר
וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְּנָה
עִיר וַיִּקְרָא שְׁם הָעִיר כְּשֵׁם
בְּנוֹ חֲנוּךְ:

טז וַיִּזְרַע קַיִן יֵת אִתְתִּיהּ,
וְעַדִּיאַת וַיִּלְדֵת יֵת
חֲנוּךְ; וְהָיָה, בְּנֵי
קִרְתָּא, וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
דְּקִרְתָּא, כְּשׁוֹם בְּרִיה
חֲנוּךְ.

(יז) וַיִּוָּלֶד לְחֲנוּךְ אֶת־עִירָד
וְעִירָד יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל
וּמְחוּיָאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל
וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ:

יז וְאַתִּילִיד לְחֲנוּךְ, יֵת
עִירָד, וְעִירָד, אוֹלִיד
יֵת מְחוּיָאֵל; וּמְחוּיָאֵל,
אוֹלִיד יֵת מְתוּשָׁאֵל,
וּמְתוּשָׁאֵל, אוֹלִיד יֵת
לָמֶךְ.

רש"י < וְעִירָד יָלַד. יֵשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא
אוֹמֵר בְּזִכָּר הוֹלִיד וַיֵּשׁ מָקוֹם שֶׁהוּא
מִשְׁמִשֵּׁת שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת לִידַת הָאִשָּׁה נִישְׁטָר"א בַּלְע"ז וְזִרְיַעַת
תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ אֵינִי־יֹרָא"ר בַּלְע"ז כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הוֹלִיד בַּלְשׁוֹן
הַפְּעִיל מִדְּבַר בְּלִידַת הָאִשָּׁה פְּלוּנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֶּן אוֹ
בֵּת כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר יָלַד מִדְּבַר בְּזִרְיַעַת הָאִישׁ וְהוּא בַּלְע"ז
אֵינִי־יֹרָא:

(יח) וַיִּזְרַע נֹחַ אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר
וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְּנָה
עִיר וַיִּקְרָא שְׁם הָעִיר כְּשֵׁם
בְּנוֹ חֲנוּךְ:

יח וְאַתִּילִיד לְחֲנוּךְ, יֵת
עִירָד, וְעִירָד, אוֹלִיד
יֵת מְחוּיָאֵל; וּמְחוּיָאֵל,
אוֹלִיד יֵת מְתוּשָׁאֵל,
וּמְתוּשָׁאֵל, אוֹלִיד יֵת
לָמֶךְ.